

History of Tutia Medical Center: An Iranian Historical Hospital

ARTICLE INFO

Article Type

Historical Review

Authors

Karimian A.* MSc

How to cite this article

Karimian A. History of Tutia Medical Center: An Iranian Historical Hospital. Sarem Journal of Reproductive Medicine. 2019;3(1): 33-39.

ABSTRACT

Introduction In the last century, in addition to the establishment of public hospitals, and health centers, charity-based or private (non-governmental) medical centers are also established, to solve public health problems. Over time, some of these centers continue to expand their continuous activity, while some others are remained in the memories and in the history. Among the centers that can be searched in history is Tutia medical center, which was established by Dr. Mohamadalkhan Tutia. This article tries to fully explain the history of Tutia medical center, but unfortunately, there were only a few documents and booklets about it at the National Archives of Iran and no information was found in other publications and books; thus, we considered the mentioned documents as the cornerstone of Tutia medical center's history and hope that in the future, other unlisted documents completely address the performance and the duration of activities of this center.

Conclusion In the present century, in addition to public hospitals, several charity-based and non governmental/private medical centers are also established, such as Tutia medical center, which was established by Mohammad Ali Khan. The author of this article tried to merely preserve a written name of Tutia medical center in the history.

Keywords Mohammadali Tutia; Tutia medical center; Private hospitals; Health Facilities; Iran

*Governmental Management Training Center, Tehran, Iran

Correspondence

Address: Sarem Women Hospital, Basij Square, Phase 3, Ekbatan Town, Tehran, Iran. Postal Code: 1396956111
Phone: +98 (21) 44670888
Fax: +98 (21) 44670432
ali_karimiyan_2011@yahoo.com

Article History

Received: July 20, 2017
Accepted: November 11, 2017
ePublished: January 4, 2019

CITATION LINKS

[1] Documents on the Iranian press 1286-1320 Solar years [2] Accession No 2404825 [3] Pars Yearbook [4] Accession No 1110044237013 [5] History of newspapers and periodicals on Iran perss [6] Chronology of the Persian press 1836-1978 [7] Sexual transmitted (Amraz e Zahrawi) [8] Masturbation (Malesh va Tamas) [9] Psycholotic disorders (Amraz e Rouhi) [10] Masturbation (Estemna e Abalid) [11] Etiquette physicians and patients (Adab e Moasherat Ateba va Bimaran) [12] Department of medicine, faculty of health and medical publications and articles from shntmay Iran (Vezarate Sahieh va Daneshkadeh Teb)

جای سنگ بنای تاریخچه مریض‌خانه توتیا قرار دادیم. امیدواریم در آتیه، با آماده‌شدن اسناد فهرست نشده از روند اجرایی و مدت فعالیت این مریض‌خانه، نگاشتن تاریخچه کاملی ممکن شود.

شکل (۱) دکتر محمدعلی‌خان توتیا

علی کریمیان * MSc

مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران، ایران

چکیده

مقدمه: در سده اخیر علاوه بر تاسیس بیمارستان‌های دولتی، مراکز درمانی و مریض‌خانه‌هایی نیز از کیسه فتوت خیرین به صورت موقوفه یا ملی (خصوصی غیر دولتی) بنا گردیدند، با فعالیت این مراکز بخشی از مشکلات و آلام مردم التیام بخشیده شد و با مرور ایام برخی از این مراکز ضمن توسعه کماکان فعالیت مستمر دارند و از تعداد محدودی نیز، فقط نامی در میراث مکتوب یا به صورت آثار در دل تاریخ ماندگار است. از جمله مراکزی که صرفاً در تاریخ می‌شود جستجو کرد، مریض‌خانه توتیا است که به همت دکتر محمدعلی‌خان توتیا تاسیس گردید. گرچه در این مقاله سعی بر آن است، تاریخچه مریض‌خانه توتیا به‌طور کامل تدوین شود، ولی با کمال تأسف جز چند سند و کتابچه‌ای که از تاریخچه مریض‌خانه در آرشیو ملی بود، از بررسی سایر نشریات و کتاب‌ها اطلاعاتی بدست نیامد، از این رو اسناد ذکرشده را به عنوان سنگ‌بنای مقاله تاریخچه مریض‌خانه توتیا قرار دادیم، امید است در آتیه با آماده شدن سایر اسناد فهرست نشده از روند اجرایی و مدت فعالیت این مرکز بهداشتی تاریخچه کاملی نگاشته شود.

نتیجه‌گیری: در قرن جاری علاوه بر بیمارستان‌های دولتی، چند مریض‌خانه وقفی و ملی (خصوصی- غیر دولتی) تاسیس شدند، یکی از آن‌ها، مریض‌خانه توتیا بود که به همت دکتر محمدعلی‌خان توتیا -از فارغ التحصیلان استانبول- با همکاری جمعی از اطباء اروپایی- با بهره‌گیری از تجهیزات روز دنیا در سال ۱۳۰۹ در تهران دایر گردید و طبق اسناد موجود فعالیت اجرایی مریض‌خانه و نشریه صحت‌نمای ایران به صاحب امتیازی ایشان تا سال ۱۳۱۳ ادامه داشته است ولی از آن پس اطلاعی از فعالیت آن نیست. تلاش نگارنده بر آن است صرفاً نامی و پادی از مریض‌خانه توتیا بصورت مکتوب در تاریخ ماندگار شود.

کلیدواژه‌ها: دکتر محمدعلی توتیا، مریض‌خانه توتیا، بیمارستان‌های خصوصی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۲۰

*نویسنده مسئول: ali_karimiyan_2011@yahoo.com

مقدمه

با نگاهی به تاریخ این قرن درمی‌یابیم علاوه بر بیمارستان‌های دولتی، واقفان زیادی از کیسه فتوت خویش و در حد توان مایملک، رقباتی برای تاسیس مراکز علمی، آموزشی، درمانی و عام‌المنفعه اختصاص داده‌اند. جدا از واقفان و توجهات دولتی، نشان از کسانی نیز به‌جا مانده است که مدارس و مریض‌خانه‌هایی به‌صورت ملی (خصوصی) تاسیس کردند. یکی از این مراکز، مریض‌خانه توتیا است که به همت دکتر محمدعلی‌خان توتیا (شکل ۱) و با استخدام جمعی از اطباء اروپایی ساخته شد. بر طبق اسناد موجود، این مریض‌خانه به مدت ۴ سال، از ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۳ شمسی، فعالیت داشته است.

در این پژوهش تلاش بر این است که به اختصار از دیگر فعالیت‌های علمی و پژوهشی توتیا و اهتمام او در تدوین کتاب‌ها و پایه‌گذاری نشر "صحت‌نمای ایران"، مکتوبی ماندگار برای آیندگان به ودیعه بگذاریم.

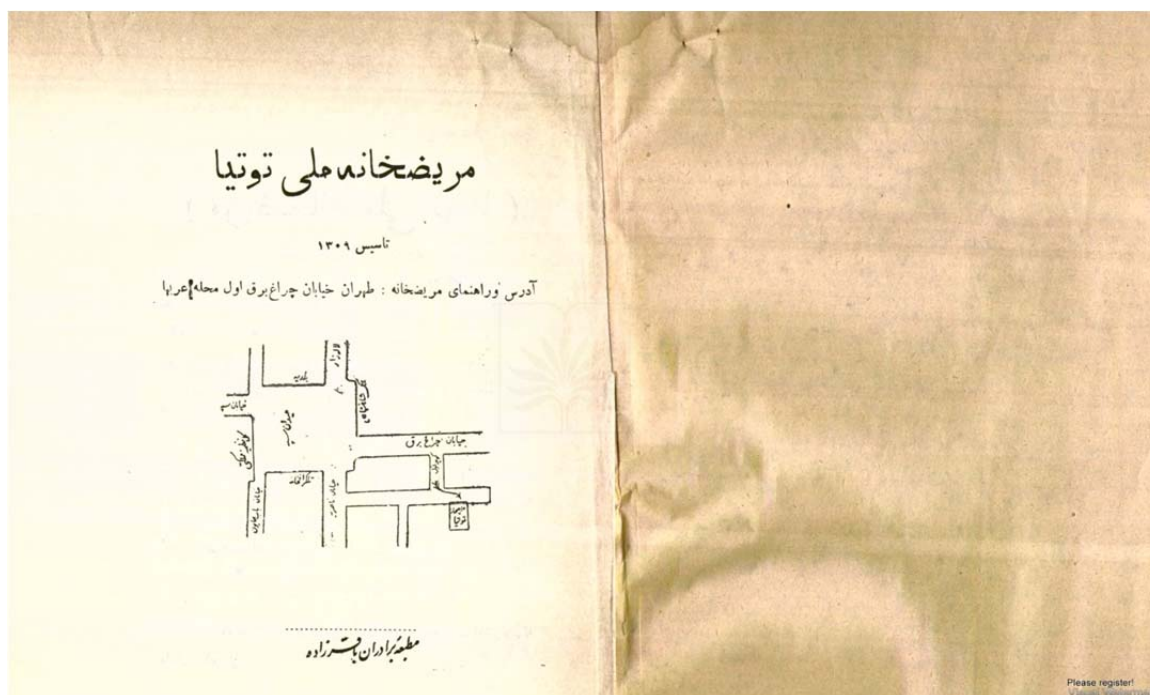
تاریخچه مریض‌خانه توتیا

در این مقاله، افق را چنان در پیش روی خود ترسیم کرده بودیم که تاریخچه مریض‌خانه توتیا به‌طور کامل تدوین شود اما با کمال تأسف جز چند سند و کتابچه‌ای که از تاریخ مریض‌خانه در آرشیو ملی موجود بود، پس از بررسی سایر نشریات و کتاب‌ها، همچنان اطلاعات دیگری حاصل نیامد؛ بر همین اساس، اسناد موجود را در

دانشنامه صرام در طب باروری

محمدعلی‌خان توتیا، فرزند حاج‌قاسم و ساراخانم، در ۱۵ جدی سال ۱۲۷۳ شمسی در تهران و در محله ارگ، کوچه حاج نایب، خانه نمرة ۱۸ متولد شد^[۱]. او تحصیلات مقدماتی را در مدارس تهران گذراند و پس از آن، برای تحصیل طب و جراحی به استانبول رفت و زمان مدیدی را در آنجا به تحصیل گذراند. پس از پایان تحصیلات عالی به در زمینه‌های مختلف، به‌خصوص در زمینه بیماری زهروی (بیماری‌های مقاربتی) زنانه و کسب تجربه‌های عملی فراوان در دارالعلوم حکمیه و مریض‌خانه‌های بزرگ دیگر، به اخذ دیپلم و سرتیفیک (گواهینامه) ی طب و جراحی نایل شد^[۲]. محمدعلی‌خان هنگامی که از تحصیل فراغت یافت و برای بازگشت به کشور عزم کرده بود، تا آنجا که می‌توانست تجهیزات بیمارستانی خریداری کرد و با چند تنی از پزشکان اروپایی که دیپلم طب داشتند، راهی بازگشت به ایران شد. او در سال ۱۳۰۹ شمسی، مریض‌خانه ملی توتیا را در تهران، چهارراه حسن‌آباد، میدان پهلوی، تاسیس نمود^[۲] (شکل ۲).

موسی دانش در سالنامه پارس، سال ۱۳۱۲ شمسی، درباره محمدعلی‌خان و مریض‌خانه توتیا می‌نویسد: "دکتر محمدعلی‌خان توتیا رییس مریض‌خانه توتیا، متخصص در امراض زهروی زنانه و عملیات جراحی کبیر، مولف ۱۰ کتاب طبی- مراجعه‌کنندگان به معظم‌له تصدیق می‌نمایند که دکتر مزبور نسبت به مریض نهایت توجه و حسن نیت در تشخیص و معالجه و سرعت‌عمل و رفت و مماشات را دارند و از هر حیث رضایت کامل مریض را فراهم می‌سازند، بنابراین نگارنده مقتضی می‌داند که مملکت را به وجود عناصری مثل ایشان تهنیت گفته و مبتلایان به امراض را به اغتنام وقت در مراجعه به ایشان توصیه می‌نماید..."^[۳] در ادامه برای معرفی مریض‌خانه آمده است:

شکل ۲) نقشه جغرافیای ساختمان مریض‌خانه توتیا

این بنده دکتر محمدعلی توتیا (اپراتور) که مدت مدیدی برای تحصیل طب و جراحی به اسلامبول رفته بودم، اینک پس از اتمام تحصیلات عالی به قسمت‌های مذکوره و عملی نمودن آنها در دارالعلوم حکمیه و در مریض‌خانه‌های بزرگ به اخذ دیپلم و سرتیفیکای طب و جراحی نایل شده، فی‌الحال که به وطن خود مراجعت کرده‌ام، ماشین‌های مخصوصی برای معالجات امراض صعب‌العلاج به انضمام عده‌ای از دکترها و شیمیست‌های اروپایی که دارای دیپلم از فاکولت‌های (دانشکده‌ها) طبی اروپا هستند، برای تاسیس این مریض‌خانه همراه آورده تا در این موسسه که به نام «مریض‌خانه ملی توتیا» است، مشغول انواع معالجات باشند و برای تذکر به هموطنان عزیز لازم دانستم که قسمت‌های مختلف این مریض‌خانه را از لحاظ آنان بگذرانم.

مریض‌خانه ملی توتیا دارای شعبات ذیل است:

- ۱- مطب و کلینیک
- ۲- جراحی و عملیات سخت
- ۳- معالجات به توسط ریون ایسکس دیاترمی اولتراویوله- گرما درمانی با اشعه ماورای بنفش- ماساژ الکتریکی
- ۴- دارالتجزیه (برای تشخیص امراض و معاینات ذره‌بینی و تحلیلات شیمیایی) [آزمایشگاه]
- ۵- امراض مقاربتی و جلدی
- ۶- امراض نسوان و قابلگی
- ۷- امراض اطفال
- ۸- حمام طبی

در این مریض‌خانه هرگونه وسایل استراحت مریض‌های محترم، مهیا و آماده گردیده و عملیات مهم با شرایط اطمینان و به‌طور کامل انجام می‌گیرد.

امراض مقاربتی: این نوع امراض در تهران شیوع پیدا کرده و اشخاصی که مبتلا به این مرض هستند و نتایج این مرض را نمی‌دانند و تصور می‌کنند که با چند آنژکسیون (تزریق آمپول) معالجه می‌شود. صحیح است ممکن است با یک یا دو آنژکسیون ظاهراً معالجه شود، ولی میکروب این مرض در درون بدن باقی

"مریض‌خانه توتیا، تاسیس ۱۳۰۹ شمسی.

در تحت ریاست اپراتور و دکتر محمدعلی‌خان توتیا عملیات ذیل با بهترین طرز، بدون زحمت اجرا می‌شود:

جراحی و عملیات کبیره، عمل آپاندیست، سنگ مثانه، سنگ کیسه صفرا، بواسیر، نواسیر، عملیات گلو، جدره (Goitre) یا گواتر لوزتین. عملیات روده و معده (Gastro-enterostomie) شکستگی و دررفتگی استخوان.

معاینه و معالجه برقی: معاینه جگر و قلب، معده و روده‌ها با ریون‌ایکس (رادیوسکپی)، عکس با ریون‌ایکس (رادیوگرافی)، معالجه کچلی، معالجه شعاع بنفشه (اولتراویوله)، معالجه دیاترمی برای دردهای کهنه، ماساژ الکتریکی (گالوانوفارادیواسیون)، معالجه سوزاک با الکتریک.

امراض مقاربتی: سفلیس و سوزاک کهنه و شانکر نرم درجه اول، دوم و سوم سفلیس، ضیق مجرا (آنوری) پروستات، امراض مثانه و غیره.

امراض زنانه و قابلگی: هر نوع امراض زنانه فرج، مهبل، رحم، لوله فالوپ، تخمدان، عملیات رحم، عملیه قیصریه و غیره. خانم‌هایی که آرزوی اولاد دارند در این مریض‌خانه به مقصود خود نایل خواهند شد، زایشگاه خصوصی نیز موجود است.

دارالتجزیه معاینه بلغم: تجزیه کامل ادرار، معاینه آب معده، تجزیه مدفوع، تجزیه خون، واسرمان و غیره.

اشخاصی که می‌خواهند به سوزاک و سفلیس مبتلا نشوند و یا طرز معالجه قطعی این امراض را بدانند باید کتاب امراض زهروی را مطالعه فرمایند [3].

علاوه بر آنچه که آوردیم، دکتر توتیا کتابچه‌ای درباره تاریخچه، تجهیزات و امکانات مریض‌خانه تدوین کرده است که نسخه‌ای از آن در سازمان اسناد ملی ثبت و ضبط است که به گوشه‌ای از آن نگاهی می‌اندازیم:

"مریض‌خانه ملی توتیا

تاسیس ۱۳۰۹ شمسی، آدرس و راهنمای مریض‌خانه: تهران خیابان چراغ برق، اول محله عرب‌ها.

می‌شود که مانع ترشحات صفرا به اغذیه می‌شود و به این مناسبت تولید دل‌درد سخت کرده و ممکن است خطری متوجه شود، این مریض‌خانه ملی با کمال اطمینان این مرض را معالجه می‌نماید، به‌طوری که خطری متوجه نگردد.

مرض فتق یا قوری: اغلب اشخاص مبتلا به این مرض هستند و این بزرگ‌ترین عیب ظاهری انسان است. بعضی اوقات این مرض باعث خفگی روده شده و اگر همان ساعت معالجه نشود، مریض فوراً تلف می‌شود. در این مریض‌خانه به‌طوری معالجه و عمل می‌شود که اولاً خصیتین (Castration) به طور خوبی کوچک شده، یعنی به حال اول برمی‌گردند و ثانیاً ابداً اثری از آن باقی نمی‌ماند.

سنگ مثانه و کلیه: مرض سنگ مثانه که بعضی اوقات مانع خروج ادرار و اغلب ادرار با زحمت خارج می‌شود، در این مریض‌خانه در پنج دقیقه سنگ مثانه را بیرون آورده و بعد معالجه خواهد شد، به‌طوری که ابداً خطری برای شخص مریض روی ندهد.

زخم‌ها: زخم‌هایی که از اثر خارجی و یا از جهت دیگر تولید می‌شود، اگر زود معالجه نشود، ممکن است بعضی اوقات تولید مرض قانقرن (بیماری ارگوتیسم یا قانقرن) کند و اشخاصی که گلوله یا سوزن یا اشیا دیگر در موقع حرب یا در مواقع دیگر در بدن آنها رفته است، در این مریض‌خانه بعد از تشخیص محل آن که توسط ریون‌ایکس صورت می‌گیرد، معالجه خواهد شد.

شکستن و در رفتن یا کج‌بودن استخوان و قوزداشتن: اشخاصی که پا یا یکی از استخوان‌های بدن آنها کج یا شکسته و یا دررفته باشد، در این مریض‌خانه به‌طور خوبی معالجه خواهند شد، به‌طوری که ابداً تشخیص داده نشود. اشخاصی که ستون فقراتشان به واسطه مرض سل، قوز داشته باشد با کرس (Corset) معالجه می‌شود.

بواسیر: این مرض با عملیات و بدون عملیات، معالجه می‌شود. امراض جلدی: اشخاصی که مبتلا به مرض کچلی هستند، توسط ماشین ریون‌ایکس معالجه می‌شوند. اگر شخصی مبتلا به مرض کچلی شود، اگر زود مراجعه کند، بعد از معالجه سر او دارای مو می‌شود. امراض جلدی دیگر با ماشین‌های مخصوص این مریض‌خانه معالجه خواهند شد.

امراض مُسریه: کلیه امراض مسریه با کمال خوبی در این مریض‌خانه بعد از معاینه ایشان در منازل خودشان معالجه خواهد شد.

امراض اطفال: کلیه امراض اطفال که عبارت است از سیفلیس ارثی، راشیتیزم (Rachitisme)، اسهال طفلی و غیره با ماشین‌ها و داروهای مخصوص معالجه می‌شود.

دارالتجزیه (آزمایشگاه): در این مریض‌خانه تحلیل مواد بول (ادرار) و غایب (مدفوع) و معاینه ذره‌بینی چرک‌ها و تجزیه خون و تجزیه واسرمان (واسرمان با استفاده از آنتی‌بادی و بر اساس تثبیت کمپلمان برای تشخیص میکروب سیفلیس است. این آزمایش توسط آگوست پاول واسرمان میکروب‌شناس آلمانی ابداع شد) و ویدال (در سال ۱۸۹۶ میلادی توسط جورج-فرناند ویدال ابداع شد؛ این آزمایش جزو آزمایشات سرولوژیک و با کمک آنتی‌بادی است که برای تشخیص تب روده‌ای-تیفوس کاربرد دارد) و تجزیه هرگونه ترشحات بدن اجرا می‌شود.

حمام طبی: مبتلایان به روماتیسم، نرمی استخوان (Rachitisme)، درد استخوان و مفصل‌ها و بعضی از امراض زنانه در این مریض‌خانه توسط حمام طبی و داروهای مخصوص معالجه می‌شوند.

است. بعد از ۱۰ سال یا ۲۰ سال غفلتاً بروز و شخص مریض را مجنون نموده و چشم را کور می‌کند و یا با امراض دیگر تلف می‌شود و یا نسل آن شخص از بین می‌رود و آن شخص گمان می‌کند که این امراض از جای دیگر ناشی شده، ولی خیر این مرض‌ها تمام نتایج سیفلیس و سوزاک است. اگر بخواهید از این امراض راحت شوید و دیگر دچار این نوع مرض‌ها نشوید و به خوبی معالجه شوید، به این مریض‌خانه رجوع نموده که با ماشین‌ها و دواهای مخصوص این امراض را از شما دور کند و اگر اشخاصی که مبتلا به این مرض نشده‌اند و نمی‌خواهند مبتلا به این مرض شوند در این مرحله مریض‌خانه دواپی برای این قسمت تعبیه شده که شخص بعد از استعمال آن دیگر مبتلا به این مرض نمی‌شود.

تلقیح جوانی: هر پیری که آرزو دارد جوانی خود را از سرگیرد و جوان واقعی شود، به این مریض‌خانه مراجعه نموده تا با یک انژکسیون (وورونوف) جوانی او را به او مسترد داریم و اشخاصی که مبتلا به عنانت و عقامت و عدم اقتدار هستند، معالجه این اشخاص در این مریض‌خانه به طور سهولت انجام می‌گیرد.

امراض زنانه و قابلیت: هر قسم امراض زنانه از قبیل مرض رحم و مبیضی و نفیری معالجه می‌شود و زن‌هایی که آرزوی اولاد دارند به این مریض‌خانه آمده تا با کمی معالجه او را به مقصود خود نایل سازیم و زن‌هایی که به واسطه ضعف مزاج و علیلی و امراض دیگر اولاد نمی‌خواهند، در این مریض‌خانه به‌طور خوبی نایل به آرزوی خود می‌شوند. زن‌هایی که سخت می‌زایند به‌طور خوبی این مریض‌خانه عمل نموده و بچه به‌طور سالم بیرون می‌آید.

امراض مججمه و دماغ: اشخاصی که در سر و مججمه آنها درد حاصل می‌شود و به آن اهمیت نمی‌دهند و به دکتر مراجعه نمی‌کنند، این اشخاص با جان خود مشغول بازی هستند و اگر به واسطه آثار خارجی کمی به خارج رخنه پیدا کند، کم کم دچار امراض سخت گشته و شخص فوت می‌کند و اشخاصی که از جاهای بلند به زمین می‌افتند و استخوان سر آنها می‌شکند یا شریان آنها پاره می‌شود، باید فوراً به دکتر مراجعه کنند تا عملیات مخصوصی شود که شخص تلف نشود و این زخم یا درد خطرناک را این مریض‌خانه در مدت کمی به طور خوبی معالجه می‌کند.

عملیات گلو، گوش و بینی: اشخاصی که فاقد بینی و چانه هستند، مثلاً در جنگ بینی یا چانه آنها از بین رفته است یا از طفولیت بینی یا چانه آنها معوج شده است در این مریض‌خانه بینی و چانه آنها را با گوشت و غضروف درست نموده و بعد کاملاً شکل و قشنگ خواهد شد (جراحی پلاستیک).

امراض ریه، معده، کبد، روده، دل‌دردهای کهنه: این امراض پس از تشخیص آنها با ماشین‌های مخصوص خود با کمال خوبی معالجه می‌شود. بعضی از اشخاص در معده آنها یک زخمی تولید می‌شود مثل: قرحه معده، زخم معده که آن زخم بعد از مدتی سر باز کرده و در داخل معده بعضی اوقات خون ترشح می‌کند و بالاخره انسان را ضعیف نموده و با خطر نزدیک و انسان را تلف می‌کند؛ این مرض در این مریض‌خانه با ماشین مخصوص ریون‌ایکس (یا اشعه ایکس) به‌طور خوبی تشخیص داده و بعد بدون خطر و با اطمینان کامل معالجه می‌شود.

آپاندیسیت: این مرض اغلب دیده شده که در مواقع عمل با خطرات مهمی مواجه می‌شود. ولی این مریض‌خانه به شما اطمینان می‌دهد که این مرض را به‌طوری رفع کند که ابداً هیچ خطری متوجه مریض نگردد و در مدت کمی معالجه شود.

سنگ در کیسه صفرا: بعضی اوقات در کیسه صفرا سنگی پیدا

جوش بخورد و در موقع بیرون رفتن از مریض‌خانه نیز یادآور شدیم که باید این مرض را که داری کاملاً معالجه نمایی و مادر او آمد گفت چرا در این چند روزه که در مریض‌خانه بود این مرض او را معالجه نکردند؟ بنده در کتابی که تقریباً دویست صفحه است نوشته‌ام که باید مرض سیفلیس مدت ۳ سال به مرور خاتمه یافته و هر سال دو سری آمپول‌های لازم را استعمال نماید. در این صورت چطور ممکن است در ۱۶ روز این مرض را معالجه کرد؟ بعد مادر شخص رفت نزد آقای امام جمعه گریه‌و‌زاری کرد که پسر مرا دکتر توتیا معالجه نکرده است، ایشان هم یک نفر را فرستادند به نزد من. همین جواب‌ها را من جزواً برای او دادم و گفتم: بیاید تا مجاناً آمپول‌های لازمه را بدون گرفتن اجرت به او بزنم و هنوز هم جعبه سالوردو مذکور این جاست که فقط برای دو عدد آمد و دیگر نیامده است و در موقعی هم که آمد پرسیدم چرا پیش امام جمعه رفته‌اید؟ گفت: ابداً من اطلاع ندارم و مادرم دیوانه است، ممکن است او رفته باشد و نیز یادآور شدیم که مبلغ ۴۵ تومان را که آنها داده‌اند از اجرت روزه مریض‌خانه کمتر است، در صورتی که برای عمل ۵ منظور شده است و عمل را محضاً مجانی کرده‌ام، همیشه خود من مراعات اشخاص بی‌بضاعت را تمام و حتی‌الضرور به آنها کمک و همراهی می‌نمایم و این اظهاریه که از او به آن اداره محترمه رسیده در نتیجه تحریکات بعضی اشخاص بوده است. در خاتمه اقدامات خود را تقدیم و برای مدافعه با اظهارات و خود مریض حاضر می‌باشم و ضمناً متذکر می‌شوم راجع به قسمتی که در اظهار نامه‌اش نوشته است که دکتر فرمودند باید به چهار سال معاینه کنی و روزی هم دو تومان خرج دارد، به کلی کذب و بی‌معنی است، زیرا که قسمت چهار سال معالجه دلالی که در فوق ذکر کردم به کلی رد می‌کند و قسمت روزی ۲ تومان مخارج را هم اعلان چاپی که در قلاب مخصوص به دیوار مریض‌خانه آویزان است که مضمون آن عبارتست از این است: (ویزیت دفعه اول ۱۵ قران دفعه دوم ۵ قران) که مقصود یعنی در دفعه دوم ویزیت آنزکسیون و هرچه برای مریض لازم باشد در باره او به عمل می‌آید و ۵ قران بیش نمی‌گیرم، هرچند که به او گفتم آمپول‌ها را بیاورد مجاناً به او تزریق می‌کنم و حتی دو مرتبه هم آمد و دیگر نیامد، حال اگر فرض کنیم ۵ قران هم از او می‌گرفتم با یک آمپول جیوه که می‌شود یک قران تقریباً روی هم می‌شود ۴ قران در روز و از طرفی دیگر هم در مدت معالجه که هر روز نیامد، آمپول زد بلکه در عرض دو سال دو مرتبه و هر مرتبه هم یک سری بیش لازم نیست و تمامی این قسمت‌ها را مبسوطاً برای خود او شرح داده‌ام، پس علیهذا تمام اظهارات او به کلی دروغ و این اظهاریه را بدون فکر و اندیشه نوشته و تقدیم آن مقام محترم داشته است. دکتر اپراتور محمدعلی توتیا محل امضا

جواب ریاست وزرا (وزارت داخله، اداره صحتیه کل مملکتی- اداره فنی، نمره ۱۲۵۶/۲۹، مورخ ۱۱۳۱۲/۲۳ ش.).

مقام محترم وزارت جلیله داخله- سواد مرقومه ریاست وزرا راجع به شکایت از مریض‌خانه توتیا که ذیل نمره ۴۴۱ برای تحقیق به صحتیه کل، ارسال شده بود، زیب وصول داد و سابقاً شرحی به امضای دو نفر نظامی محمد و یوسف نامان راجع به معاینه برادر خود محمدعلی در مریض‌خانه توتیا به صحتیه کل رسیده بود، توسط بلدیة طهران در این موضوع اقدام گردید، شکایت رعنا خانم هم راجع به همین موضوع است و مادر محمدعلی است. لهذا سواد مراسله جوابیه آقای دکتر توتیا را برای استحضار آن وزارت جلیله لفاً تقدیم می‌دارد. از طرف رییس صحتیه کل مملکتی امضا و مهر [4].

اگر کاملاً می‌خواهید به حقیقت عرایض حقیر و به روحیات این مریض‌خانه پی‌ببرید، یک‌بار برای معالجه یا تماشای قسمت‌های مختلف این مریض‌خانه از قبیل ماشین‌های طبی، کلکسیون عملیات و غیره به این مریض‌خانه تشریف آورده تا حقیقت مطلب به شما معلوم شود.

این کتابچه را همیشه با خود دارید تا در مواقع بروز مرض، هادی شما باشد [2].

شکایت یک بیمار از مریض‌خانه توتیا

"سواد مراسله دکتر توتیا- بعدالعنوان سواد اظهاریه محمدیوسف نامان که لفاً برای بنده ارسال شده بود، کاملاً کذب و دروغ می‌دانم و لذا یک‌یک، جواب آنها را تقدیم می‌دارم. یک، دو نفر نظامی مزبور را به هیچ‌وجه بنده نمی‌شناسم و در خصوص مریض مذکور ابداً با من ملاقات و صحبتی نکرده‌اند. تقریباً در ۴۵ روز قبل، آقای محمدعلی نام سیگاری توسط شخصی به بنده مراجعه نموده، اظهار داشت که یک سال است مریض هستم و باوجود معالجه و مداوا، بهبودی برایم حاصل نشد، برای تشخیص مرض او پس از معاینه اولیه، معاینه ادرار، معاینه خون، معاینه الکتریکی (رادیوسکوپی) از طرف این مریض‌خانه به عمل آمد و تشخیص این مریض‌خانه عبارت شد از آپاندیسیت کردیک، چسبندگی اتساع معده، سقوط قسمتی آن، سیفلیس و این تشخیصات را روی یک کاغذی نوشته به مریض دادیم. پس از این معاینات مریض دستورالعمل خواست، لذا برای آگاهی عمل او و برای سقوط و اتساع معده دستور پرهیز و پروگرام غذایی و برای سیفلیس متذکر شده که باید معالجه کامل نمایید که ممکن است یک وقت ناگهان عارضه از قبیل کورشدن چشم و کورشدن گوش و غیره برایت پیش‌آمد نکند. مریض مذکور برای عمل حاضر شد و سوال نمود که مخارج عمل عیادت از چه مبلغ خواهد بود؟ گفتم: برای عمل مبلغ ۴۵ تومان و برای اجرت تخت‌خواب و پرستار و غذا و دوا، مریض‌خانه روزی سه تومان. فردای آن روز زنی که گمان کنم مادر مریض بود آمد، در محکمه من، بنای گریه و زاری و التماس را گذاشت و حتی دامن من را گرفت و می‌خواست ببوسد، نگذاشتم و درخواست نمود که اجرت تخت خواب مریض‌خانه و اجرت عمل را روی هم رفته ۴۵ تومان بگیرم، چون زیاد التماس کرد، گفتم: این مبلغ تنها خرج مریض‌خانه هم نمی‌شود و قبول کردم که به همین مبلغ عمل کنیم و چند روز لازم را در مریض‌خانه بخواهد و مخصوصاً قید کردم که این فقط بابت مخارج و اجرت روزانه مریض‌خانه خواهد بود و عمل را مجانی خواهم کرد و در تاریخ ۱۳۳۳/۳/۱۹ وارد مریض‌خانه و در ۱۳۳۳/۳/۱۹ میلادی، از مریض‌خانه خارج شده است و قسمتی را که در مریض‌خانه خارج شده است و قسمتی را که در اظهارنامه‌شان نوشته‌اند که دکتر تشخیص داد که کلیه خراب است به کلی دروغ ولی معین است و کاغذی که در دست اوست دلیل بر صحت مدعای ماست، زیرا که از مرض کلیه‌ها تا روده فرسنگ‌ها راه است و یک طبیب معمولی هم این را می‌داند و در اظهارنامه خود گفته است که ۵ روز در مریض‌خانه خوابیده، این هم دروغ است، چنانچه دفتر استانتیک مریض‌خانه شاهد است که مدت ۱۶ روز در مریض‌خانه خوابیده است و از طرف دیگر شخصی که لاپاراتومی است چطور می‌تواند پس از ۵ روز راه برود؟ در صورتی که جای زخم در موقع بیرون رفتن از مریض‌خانه به کلی خوب شده بود و بخیه‌های مزبور را هم پس از ۷ روز بعد از عمل گرفته بودیم، چون در امتحان واسرمان و جواب (+++++) آمده بود در مدتی که در مریض‌خانه بود ۷ آنزیکسیون تیوسالوارسان به او تزریق نمودم که زودتر جای محل

سایر فعالیت‌های فرهنگی دکتر محمدعلی‌خان توتیا

صحت‌نمای ایران: دکتر توتیا علاوه بر تاسیس مریض‌خانه جهت اطلاع عموم به مطالب سودمند طبی در ۱۳۰۹/۱۲/۷ شمسی طی نامه ذیل به اداره انطباعات (این اداره یکی از سازمان‌های مستقل فرهنگی ایران در دوره ناصرالدین شاه قاجار بود که نظارت بر مطبوعات، تدوین، انتشار و مجموعه‌سازی کتاب‌های درسی و غیر درسی کشور را برعهده داشت و پس از آن نام یکی از ادارات تحت نظارت وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه شد. بخش‌های این اداره شامل دارالترجمه دولتی- اداره روزنامجات- دارالانطباعة دولتی و مجلس و تالیف‌نامه دانشوران ناصری بود.) تقاضای نشریه «صحت‌نمای ایران» نمود، متن نامه و جوابیه اداره نام‌برده به شرح ذیل بود:

"مقام متبوع ریاست دایره انطباعات دام اقباله. نظر به این که بر افراد جامعه لازم، بلکه واجب است که فرداً به نوبه خود نسبت به وطن عزیز ادای وظیفه نمایند، لذا بنده دکتر محمدعلی توتیا، اپراتور، در صدد نشر مجله به نام "صحت‌نمای ایران" که حاوی مطالب اخلاقی، صحتی- اجتماعی است برآمده، لذا متمنی است که اجازه صادر فرموده تا در اعداد خادمین معارف درآییم. دکتر اپراتور محمدعلی [امضاء]^[1]".

طوری که از مکاتبات بعدی وی برمی‌آید، گویا صدور مجوز مدت مدیدی طول کشیده و عاقبت در ۱۶ فروردین سال ۱۳۱۱ شمسی مجوز "صحت‌نمای ایران" طی نامه ذیل صادر شده است:

"وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره دارالانشاء شورای عالی معارف، نمره ۳، به تاریخ ۱۷ فروردین ماه ۱۳۱۱ شمسی اداره محترمه کل معارف پیشنهاد نمره ۱۷۳۲۷-۱۳۰۹/۱۲/۱۳ را که در تاریخ هفتم اسفند ۱۳۱۰ ارسال فرموده بودید، روز سه‌شنبه شانزدهم فروردین‌ماه ۱۳۱۱ در دویست و سیزدهمین جلسه رسمی شورای عالی معارف مطرح و صلاحیت آقای دکتر محمدعلی‌خان توتیا، تبعه دولت علیه صاحب ورقه هویت نمره ۴۳۸۰ از دفتر سجل احوال تهران- شعبه ۱ ارگ، برای تحصیل امتیاز مجله به نام (صحت‌نمای ایران) تصدیق شد. لذا سه ورقه از اوراق ارسالی را به پیوست عودت می‌دهد. تهران- محمدعلی‌کاتوزیان [امضاء]، [مهر]: دارالانشاء شورای عالی معارف، سنه ۱۳۰۱^[1]".

بدین ترتیب نخستین شماره مجله صحت‌نمای ایران^[5] در فروردین ماه ۱۳۱۲ شمسی، به صاحب امتیازی دکتر محمدعلی توتیا، به قطع خشتی (۲۰ سانتی‌متر) در تهران و در مطبعه دانش پا به عرصه مطبوعات گذارده است. حوزه موضوعی مجله صحت‌نمای ایران همان‌گونه که در عنوان هر شماره آمده است، مجله‌ای صحتی، اخلاقی و طبی، در خصوص موضوعاتی چون طب، بیماری‌ها، ورزش، تندرستی، صحتی، بهداشتی و اخلاق پزشکی است. در شماره اول این مجله برای معرفی، مقاله افتتاحی به قلم مدیر مجله با عنوان "مرام ما" و در خصوص پیدایش مجله نگاشته شده است. در بخشی از آن آمده است: "بسیار خوشوقت و مسروریم که بعد از یک‌سال زحمت و مجاهدت بالاخره موفق به توزیع و نشر اولین نسخه مجله صحت‌نمای ایران شدیم و اینک در سرلوحه اولین شماره آن، مرام، مقصد، مسلک، هدف و کمال مطلوب خود را برای استحضار خوانندگان بیان می‌نماییم. صحت‌نمای ایران چنان‌که از عنوان آن برمی‌آید، مجله‌ای است طبی که کلیه مندرجات آن در دایره این سه موضوع (صحتی، اخلاقی، طبی) و مسایل مربوط به آنها محدود و با سیاست و پلیتیک که بنیاد و پایه جراید یومیه را تشکیل می‌دهد، سروکاری نخواهد داشت." مدیر مجله، منظور از

انتشار این مجله را چنین بیان می‌دارد: "منظور ما از انتشار صحت‌نمای ایران این نیست که تنها مجموعه‌ای از تحقیقات علمی و تطبیقات صحتی از خود باقی بگذاریم، بلکه ما می‌خواهیم نتایج تجربیات و دقت نظر مسلم را مطابق آنچه به رای‌العین دیده و از طرف مولفین مختلفه متفقاً قبول شده است در طی صفحات این مجله بعرض خوانندگان برسانیم."

ترتیب انتشار این مجله مصور، ماهانه بوده است و دوازده شماره از آن، در سال ۱۳۱۲ و دوازده شماره در سال ۱۳۱۳ پا به دایره انتشار گذارده است^[5]. روی جلد اولین شماره، اطلاعات مربوط به تاریخ انتشار مجله در بالای آن و نام پدیدآور مجله و آدرس دفتر مجله در سمت راست عنوان، و وجه اشتراک آن در سمت چپ آمده است. عنوان مجله با خطی خوش در بالای جلد خودنمایی می‌کند. عنوان مجله به زبان فرانسه به این ترتیب "Guide de Sante Persian" آمده است. فهرست مندرجات شماره اول بر روی جلد بدون ذکر شماره صفحه، درج شده است. در پایین جلد، ترتیب انتشار مجله بدین صورت ذکر شده است: این مجله ماهی یک شماره برای تندرستی، تکثیر و ازدیاد نفوس منتشر می‌شود. شماره اول در ۲۴ صفحه منتشر شده و صفحه‌شمار، به‌صورت پیوسته است. مقالات شماره اول پس از مقدمه عبارتند از: *تکریبای رازی، اوضاع مدرسه طب، سل قابل شفاست یا نه و طبابت خانوادگی*. برخی از مقالات در شماره اول به پایان نمی‌رسد و ادامه آن در شماره بعدی می‌آید. علاوه بر این مقالات، می‌توان به مقالات جالب دیگری با موضوعات ورزش و تاثیر آن بر تندرستی، موسیقی در طب و تاثیرات جالب آن در سلامتی شخص و خنده و سلامتی روح و جسم اشاره نمود. در پشت جلد در دو بخش جداگانه، ابتدا در مورد *مریض‌خانه توتیا* تحت ریاست دکتر محمدعلی‌خان توتیا و بخش‌های مختلف آن و اعمال جراحی که در آن انجام می‌شود، اطلاعاتی ارائه کرده است. در بخش دوم به معرفی رسالات و کتبی می‌پردازد که توسط دکتر توتیا تالیف و چاپ شده است. نکته دیگری که باید به آن اشاره کرد، آن است که از شماره دوم به بعد تمام اطلاعات پشت جلد و فهرست مندرجات به زبان فرانسه ذکر شده است. در سال دوم مجله، شماره‌های ۲، ۱/۱، ۶/۷ و ۱۰/۱۱، هر دو شماره در یک مجلد چاپ شده است. وجه اشتراک آن سالیانه ۱۲ ریال، و برای ولایات ۱۴ ریال، خارجه یک دلار، و بهای تک شماره، یک ریال تعیین شده بود؛ دفتر مجله هم در خود مریض‌خانه توتیا بود^[6].

تالیفات دکتر محمدعلی‌خان توتیا

تالیفات دکتر توتیا در موضوع صحتی و طبی است و در قسمت فوقانی آثارش، جمله "کتاب صحتی و طبی از کلیات اندرزه‌ای سودمند" درج شده است. آثار او به شرح زیر است:

- ۱- امراض زهروی مقاربتی، تدبیر احتیاطی در خصوص گرفتارنشدن به سوزاک و سیفلیس و طرز معالجه قطعی مرضی که مبتلا به این امراض می‌باشند^[7] (شکل ۳).
- ۲- مالش و تماس. تالیف دکتر محمدعلی‌خان توتیا (به زبان فرانسه)، ترجمه میرزا علی‌خان صادقی با همکاری ندیم‌خان و تشریح اصطلاحات توسط خود دکتر توتیا^[8] (شکل ۴).
- ۳- امراض روحی^[9] (شکل ۵)
- ۴- استمناء آبالید (جلق پسران و دختران با دست)^[10].
- ۵- آداب معاشرت اطباء و بیماران^[11].
- ۶- وزارت صحتیه و دانشکده طب و چند مقاله صحتی از نشریات صحت‌نمای ایران^[12].

نتیجه‌گیری

در دوره قاجاریه مراکز علمی، آموزشی و درمانی بسیاری، یا با سرمایه خیرین یا به‌صورت ملی (خصوص- غیردولتی) تأسیس شدند. از جمله آنها تأسیس مریض‌خانه توتیا به همت دکتر محمدعلی‌خان توتیا و با استخدام جمعی از اطباء اروپایی بوده است که طبق اسناد موجود به مدت ۴ سال (از ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۳ شمسی) فعالیت داشته است. در این جستار، تلاش نگارنده بر آن بوده است تا یاد و نامی از مریض‌خانه توتیا به‌صورت مکتوب در تاریخ ماندگار شود.

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

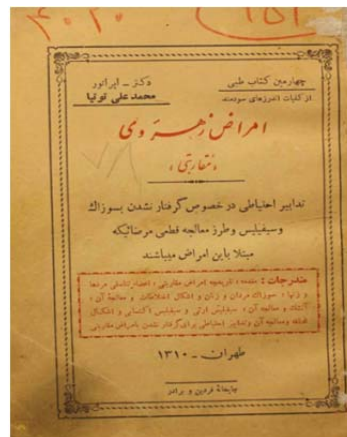
تأییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

منابع مالی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

منابع

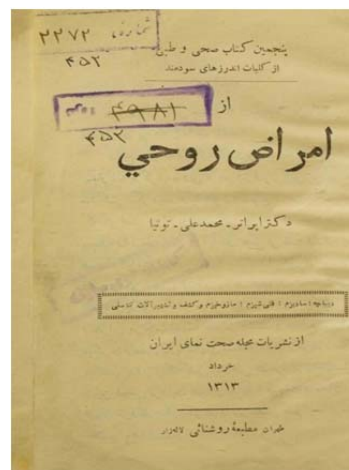
- 1- Bayat K, Koohestani Nedjad MK. Documents on the tranian press 1286-1320 Solar years. Tehran: Iran National Documentation Organization; 1954. [Persian]
- 2- National library and archives of Iran. Accession No 2404825. Tehran: National library and archives of Iran. [Persian]
- 3- Jahed A. Pars Yearbook. Tehran: 1933. pp. 4-5. [Persian]
- 4- National library and archives of Iran. Accession No 1110044237013. Tehran: National library and archives of Iran. [Persian]
- 5- Sadr Hashemi M. History of newspapers and periodicals on Iran perss. Esfahan: Kamal; 1985. p. 114. [Persian]
- 6- Barzin M. Chronology of the Persian press 1836-1978. Tehran: Behjat; 1992. [Persian]
- 7- Tootia M. Sexual transmitted (Amraz e Zahrawi). Tehran: Tehran; 1931. [Persian]
- 8- Tootia M. Masturbation (Malesh va Tamas). Tehran: Fardin; 1932. [Persian]
- 9- Tootia M. Psycholotic disorders (Amraz e Rouhi). Tehran: Sehat; 1934. [Persian]
- 10- Tootia M. Masturbation (Estemna e Abalid). Tehran: Fardin; 1934. [Arabic]
- 11- Tootia M. Etiquette physicians and patients (Adab e Moasherat Ateba va Bimaran). Unknown publisher; 1934. [Persian]
- 12- Tootia M. Department of medicine, faculty of health and medical publications and articles from shtnmay Iran (Vezarate Sahieh va Daneshkadeh Teh). Istanbul: Maaref Library; 1935. [Persian]

شکل ۳) صفحه نخستین کتاب "امراض زهروی" دکتر توتیا

شکل ۴) صفحه نخستین کتاب "مالش و تماس" دکتر توتیا

شکل ۵) صفحه نخستین کتاب "امراض روحی" و تماس دکتر توتیا